Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca

AGAUR

Memòria justificativa de recerca de les convocatòries BCC, BE, BP, CTP-AIRE, INEFC i PIV

La memòria justificativa consta de les dues parts que venen a continuació:
1.- Dades bàsiques i resums
2.- Memòria del treball (informe científic)

Tots els camps són obligatoris

1.- Dades bàsiques i resums

Nom de la convocatòria
BP-A 2009 00124

Llegenda per a les convocatòries:

BP	Convocatòria d'ajuts postdoctorals dins del programa Beatriu de Pinós

Títol del projecte: ha de sintetitzar la temàtica científica del vostre document.

Els apareguts i el culte de les ànimes del Purgatori (segles XIV-XVII). Estudi i edició de textos catalans

Dades de l'investigador o beneficiari

Nom	Cognoms
Joan	Mahiques Climent

Correu electrònic
jomahiques@yahoo.es

Dades del centre d'origen

Centre: INHA (Institut National d'Histoire de l'Art)
Grup de recerca: GAHOM (Groupe d'Anthropologie Historique de l'Occident Médiéval)
Adreça: 2, rue Vivienne, 75002 Paris

Número d'expedient
2009 BP-A 00124

Paraules clau: cal que esmenteu cinc conceptes que defineixin el contingut de la vostra memòria.

Aparicions de difunts. Purgatori. Història cultural de Catalunya. Transmissió manuscrita o impresa. Edició de textos.

Data de presentació de la justificació
28/06/2012

Nom i cognoms i signatura del/de la investigador/a

Vist i plau del/de la responsable de la sol·licitud

Joan Mahiques Climent

Marie Anne Polo de Beaulieu

Lloc i data: París, 28 de juny de 2012

Resum del projecte: cal adjuntar dos resums del document, l'un en anglès i l'altre en la llengua del document, on s'esmenti la durada de l'acció

Els resultats d'aquest projecte han estat redactats majoritàriament en català, tret d'alguns articles o congressos en què s'ha utilitzat el castellà. La llengua usual a dins del grup de recerca és el francès. Adjuntem el resum en francès, anglès, català i castellà.

Resum del projecte en francès (màxim 300 paraules)

Ce projet a été réalisé du 1 juillet 2010 au 29 juin 2012. Son champ d'étude est l'analyse et l'édition de quelques récits d'apparitions de défunts appartenant à la culture catalane ou se référant à elle.

Nous avons étudié et édité différentes versions du procès d'Esperança Alegre (Lleida, 1500) et de la *Peregrinació del Venturós Pelegrí*. Ces ouvrages médiévaux ont été conservés au travers de sources de la fin du XVIe siècle ou plus tard. Nous avons trouvé un témoin du récit d'Esperança Alegre inconnu pour nous au début de cette recherche (Biblioteca Nacional de España, ms. 1701), qui diffère de la version du ms. Baluze 238 de la Bibliothèque Nationale de France. Le scribe du ms. 1701 ajoute plusieurs paragraphes personnels où il considère le cas d'Esperança Alegre comme une fantasmagorie diabolique. A propos du *Venturós Pelegrí*, nous avons essayé d'établir des critères solides pour la classification des nombreuses éditions imprimées aux XVIIe-XIXe siècles. Nous avons procédé à la localisation des imprimés dans les bibliothèques du monde et à la demande de reproductions photographiques pour le classement des éditions non datées selon ses gravures et les bordures en encadrement du titre.

Dans la légende du prince Charles de Viana (1421-1461), les apparitions du revenant sont accompagnées par les rumeurs de son empoisonnement et la renommée de sa sainteté. En outre, nous avons étudié les cycles de messes pour les âmes du Purgatoire associés à saint Amadour et saint Vincent Ferrer, ainsi que quelques apparitions décrites dans *L'ànima d'Oliver* de Francesc Moner, dans les chroniques des carmélites écrites pour le père Jean de saint Joseph (1642 -1718) et quelques récits folkloriques recueillis du XVIIIe au XXe siècle. Tout cela nous fait constater la persistance et l'évolution de certains paradigmes culturels du Moyen Age à nos jours.

Resum del projecte en anglès (màxim 300 paraules)

This project has been carried out from 1 July 2010 to June 29, 2012, and has focused on the analysis and editing of tales of human apparitions from the other world belonging to the Catalan culture or referring to it.

We have studied and edited different versions of the process of Esperança Alegre (Lleida, 1500) and the *Peregrinació del Venturós Pelegrí*. These medieval works have been preserved in sources of the late sixteenth century or later. We have located a manuscript of the Esperança Alegre's tale, unknown to us at the beginning of this research (Biblioteca Nacional de España, ms. 1701), which differs from the version of ms. Baluze 238 of the Bibliothèque Nationale de France. The scribe of the ms. 1701 adds several paragraphs where considers the case as a diabolical phantasmagoria. About the *Venturós Pelegrí*, we have tried to establish firm criteria for the classification of many editions from the seventeenth to nineteenth centuries. We have been looking for printed books in the libraries of the world and we have made several requests for photographic reproductions, in order to classify undated editions by comparing woodcuts and other decorative elements.

In the legend of Prince Charles of Viana (1421-1461), the appearances of his ghost are accompanied by rumors of his poisoning and of his sanctity. In addition, we have studied the cycles of masses for the souls in Purgatory linked to the hagiographies of St. Amadour and St. Vincent Ferrer, as well as the appearances described in *L'Ànima d'Oliver* of Francesc Moner, in the Carmelite chronicles of Father John of St. Joseph (1642-1718) and in some folktales collected from the eighteenth to the twentieth century. All this have allowed us to verify the evolution of certain cultural paradigms since the Middle Ages to the present.

Resum del projecte en català (màxim 300 paraules)

Aquest projecte s'ha dut a terme des de 01/07/2010 fins a 29/06/2012, i s'ha centrat en l'anàlisi i edició de textos sobre aparicions de difunts que s'emmarquen de ple en la cultura catalana o remeten a ella.

Hem estudiat i editat diferents versions del *Procés d'Esperança Alegre* (Lleida, 1500) i de la *Peregrinació del Venturós Pelegrí*. Aquestes obres medievals s'han conservat en fonts del final del segle XVI o posteriors. Del *Procés* hem localitzat un testimoni desconegut per nosaltres en el moment d'iniciar aquesta recerca (ms. 1701 de la Biblioteca Nacional de España), que divergeix notablement en relació a la versió del ms. Baluze 238 de la Bibliothèque Nationale de France. L'amanuense del ms. 1701 afegeix diversos paràgrafs personals on considera el cas d'Esperança Alegre com una diabòlica fantasmagoria. A propòsit del *Venturós Pelegrí*, hem intentat establir unes bases sòlides per a la classificació bibliogràfica de les nombroses edicions impreses entre els segles XVII-XIX. Hem procedit a la localització d'exemplars en biblioteques d'arreu del món, tot aplegant un arxiu de reproduccions fotogràfiques i classificant algunes de les edicions no datades en funció dels gravats i orles.

Un altre cas ben rellevant és la llegenda del príncep Carles de Viana (1421-1461), on les aparicions van acompanyades dels rumors d'emmetzinament i la fama de la seva santedat. De més a més, hem estudiat els cicles de misses per les ànimes del Purgatori associats a sant Amador i a sant Vicent Ferrer, així com algunes aparicions descrites a *L'ànima d'Oliver* de Francesc Moner, a les cròniques carmelitanes de fra Joan de sant Josep (1642-1718) i a la narrativa folklòrica aplegada entre els segles XVIII-XX. Aquests darrers testimonis ens han permès resseguir un fil conductor que ve marcat per la pervivència i l'evolució d'uns determinats paradigmes culturals, des de l'edat mitjana fins a l'actualitat.

Resum del projecte en castellà (màxim 300 paraules)

Este proyecto se ha llevado a cabo desde 01/07/2010 hasta 29/06/2012, y se ha centrado en el análisis y edición de textos sobre apariciones de difuntos que se enmarcan de lleno en la cultura catalana o remiten a ella.

Hemos estudiado y editado diferentes versiones del proceso de Esperança Alegre (Lleida, 1500) y de la *Peregrinació del Venturós Pelegrí*. Estas obras medievales se han conservado en fuentes del final del siglo XVI o posteriores. Del relato de Esperança Alegre hemos localizado un testimonio por nosotros desconocido en el momento de iniciar esta investigación (ms. 1701 de la Biblioteca Nacional de España), que diverge notablemente en relación a la versión del ms. Baluze 238 de la Bibliothèque Nationale de France. El amanuense del ms. 1701 añade diversos párrafos de cosecha propia donde considera el caso como una diabólica fantasmagoría. A propósito del Venturós Pelegrí, hemos intentado establecer unas bases sólidas para la clasificación bibliográfica de numerosas ediciones impresas entre los siglos XVII-XIX. Hemos procedido a la localización de ejemplares en bibliotecas de todo el mundo, solicitando de reproducción fotográfica de muchas de ellas con el fin de clasificar las ediciones sin fecha a partir de la comparación de grabados y orlas.

En la leyenda de Carlos de Viana (1421-1461), las apariciones van acompañadas de los rumores de su envenenamiento y de su fama de santidad. Además, hemos estudiado lo ciclos de misas por las ánimas del Purgatorio asociados a san Amador y a san Vicente Ferrer, así como algunas apariciones descritas en *L'ànima d'Oliver* de Francesc Moner, en las crónicas carmelitanas de fray Juan de san José (1642-1718) y en la narrativa folclórica reunida entre los siglos XVIII-XX. Estos últimos testimonios nos han permitido constatar la pervivencia y evolución de algunos paradigmas culturales, desde la Edad Media hasta la actualidad.

2.- Memòria del treball (informe científic sense limitació de paraules). Pot incloure altres fitxers de qualsevol mena, no més grans de 10 MB cadascun d'ells.

2.1 Llistat dels treballs realitzats

Començarem establint un llistat dels treballs realitzats durant el temps en què hem sigut beneficiaris de la beca Beatriu de Pinós. Tots els treballs estan totalment enllestits, amb excepció dels que van marcats amb un asterisc, o bé perquè els congressos on seran presentats no s'han celebrat encara (*), o bé perquè els editors ens donen per lliurar-los un termini que encara no ha expirat (**), o bé perquè estem esperant la recepció de reproduccions de fonts documentals per poder enllestir-los (***). En tots aquests darrers casos, ens comprometem a enllestir aquests treballs abans de novembre de 2012:

2.1.1 Sobre el procés d'Esperança Alegre i la seva relació amb altres textos

1] "Dues versions del procés d'Esperança Alegre: presentació dels manuscrits i edició sinòptica"
2] "Purgatori, aparicions i misses: de sant Amador a sant Vicent Ferrer"*
3] "Familia y difuntos en el proceso de Esperança Alegre"*

2.1.2 Sobre la *Peregrinació del Venturós Pelegrí*

4] "La *Peregrinació del Venturós Pelegrí* al segle XVII: estudi bibliogràfic i edició".***
5] "La *"Peregrinació del Venturós Pelegrí" ab les "Cobles de la mort"*: una sèrie de gravats en quinze edicions cerverines (*circa* 1730-1804)".
6] "La *"Peregrinació del Venturós Pelegrí" ab les "Cobles de la mort"*: una sèrie de gravats en set edicions cerverines no datades".
7] "La *Peregrinació del Venturós Pelegrí* als segles XVIII-XIX: edicions no cerverines".

2.1.3 Altres apareguts de l'època medieval: el príncep Carles de Viana i l'*Ànima d'Oliver* de Francesc Moner

8] "Envenenamiento y apariciones de don Carlos de Viana: orígenes históricos y formación de una leyenda".
9] "*O Senyor, rei de Glòria / Senyor rei de Glòria*: difusió i significat de l'*Oratio beati Karoli*".
10] "Del Corbaccio a l'Ànima d'Oliver: suïcides, enamorats i apareguts".**

2.1.4 Sobre les aparicions incloses a les cròniques de fra Joan de sant Josep i altres fonts relacionades amb aquest autor

11] "Fray Pedro de Jesús en el Purgatorio: reescrituras de un pasaje historiográfico".
12] "Tres carmelites descalços durant la pesta de Bellpuig: declaracions jurades".
13] "Tres carmelites descalços durant la pesta de Bellpuig: reescriptures d'un passatge historiogràfic".
14] "El cuento folclórico del cura difunto y la misa no celebrada en vida: un precedente historiográfico del siglo XVII".
15] "El cuento folclórico del ánima del cura y la misa no celebrada en vida: versiones comparadas del dominio de *Oïl* (I)".

2.1.5 Sobre l'altre món i les relacions entre vius i difunts

16] "Orfeo en la poesía catalana y castellana de los siglos XVI y XVII: de la Arcadia al infierno".

17] "Infiernos barrocos comparados: Quevedo, Morlà y Maluenda en el contexto valenciano del siglo XVII"

2.1.7 Sobre altres temes de l'àmbit de la filologia que no estan directament relacionats amb el projecte de recerca

18] "*Lo Credo in Deum aplicat per sos articles a la Mare de Déu d'Esperança y los goigs*: un imprès amb obres de Narcís Vinyoles".

19] "El tetrástico y las series monorrimas en la poesía occitano-catalana medieval".

20] "Cinco poemas de amor y un elogio cortés: poesía catalana inédita de los siglos XV-XVI".

21] "Dos glosas de romances en el ms. 4495 de la Bibliothèque Mazarine de París".

A continuació referirem de manera més detallada els resultats obtinguts en tots aquests treballs, indicant el número en negreta. En alguns casos, incorporem el resum (en català, castellà o anglès) que sol figurar a l'inici de cada treball publicat.

2.2 El procés d'Esperança Alegre, i altres processos sobre aparicions de difunts

La primera notícia del procés d'Esperança Alegre la devem a l'estudi conjunt de Ramon Miró i Pep Vila, que editaren aquesta obra a partir del testimoni copiat al ms. Baluze 238 de la Bibliothèque Nationale de France. A aquest testimoni s'ha d'afegir el del ms. 1701 de la Biblioteca Nacional de España. Les divergència que presenten les dues versions són notables i, per començar, el manuscrit parisenc apunta la data inicial a 18 de novembre de 1500, mentre que l'altra versió transcriu el 25 de setembre de 1518. De les dues propostes, la més versemblant és la primera. Sigui com sigui, hem realitzat una edició sinòptica de les dues versions (**1**). Se centra en aquest procés un altre treball que enllestirem en les pròximes setmanes i que serà presentat en unes jornades que se celebraran els dies 24-27 de juliol:

(**3***) "Famila y difuntos en el proceso de Esperança Alegre". IX Encuentros Internacionales del Medievo ("Ser mujer en la ciudad medieval europea"). Nájera, 24-27 de juliol de 2012.

RESUMEN:

Esperança Alegre, segunda esposa del carpintero Miquel Alegre, fue procesada en la ciudad de Lleida por haber declarado que se le había aparecido el espíritu de la primera esposa de su marido. El proceso está escrito en catalán y, tal como nos ha llegado a través de dos copias manuscritas de los siglos XVI-XVII, se limita a un interrogatorio dirigido solamente a la visionaria. Un interrogatorio, eso sí, de una extensión notable, que da cabida a cuestiones de diversa índole. Aunque una de las versiones manuscritas date el caso en 1500 y la otra en 1518, la primera de las dos fechas resulta la más verosímil, si se tienen en cuenta algunas referencias contextuales e históricas aludidas en el texto. En esta comunicación proponemos un análisis de los vínculos entre los personajes implicados en este proceso. Debe destacarse la relación que establece Esperanza Alegre con la primera esposa de Miquel Alegre, a través de las apariciones: la difunta, todavía bajo las penas temporales del Purgatorio, da diversas instrucciones y pide algunos sufragios, entre otros el trentenario de misas de san Amador. También salta a la vista la preocupación que muestra la difunta por la muerte prematura de una hija en el vientre materno y sin bautismo, hecho que es descrito bajo signos de evidente culpabilidad. Por otra parte, este proceso también destaca por la importancia que tiene Violant Alegre, suegra de Esperança y madre de Miquel. Algunos pasajes dejan entrever algunos síntomas de fricción entre Esperança Alegre y el nuevo entorno familiar. Ella, recién casada, y abrumada y preocupada por las insistentes apariciones de la difunta, en un determinado momento insiste en abandonar la casa de Lleida y voler donde viven sus padres, en Alcarrás. La suegra, Violant, representa la figura protectora que devuelve la calma a la joven Esperança y a todo el entorno familiar. También debemos destacar el papel que tienen dos criadas de la casa (Joana y Caterina), así como Gabriel Socarrat (sobrino de Violant) y dos frailes franciscanos del convento de Jesús.

Per altra banda, (**2***) se centra en l'anàlisi de tres aparicions de difuntes lligades a diferents cicles de missa. La difunta esposa de Miquel Alegre que s'apareix a la segona esposa del mateix, és a dir Esperança Alegre, demana com a sufragi les misses de sant Amador. Segons un relat hagiogràfic ben estès, aquest sant veié en visió la seva mare, que era al Purgatori, en sufragi de la qual sant Amador celebrà les misses que porten el seu nom. Un altra tradició semblant explica que la germana de Vicent Ferrer aparegué al seu sant germà dient-li que era al Purgatori i demanant-li les misses de sant Gregori, que a partir d'aquell moment també són conegudes com les misses de sant Vicent Ferrer. En totes aquestes narracions s'apareix una dona que pateix el Purgatori i que ha comès algun pecat relacionat amb la mort d'un nadó sense baptisme. La difunta esposa de Miquel Alegre se sent culpable per la mort prematura del seu fill en el ventre matern sense haver rebut el baptisme. En els altres dos casos, les difuntes cometen un avortament per diverses raons. Tots aquests aspectes seran estudiats en una comunicació que presentarem d'aquí a pocs dies:

> (**2***) "Purgatori, aparicions i misses: de sant Amador a sant Vicent Ferrer". XVI Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Universitat de Salamanca, 1-6 de juliol de 2012.

2.3 La *Peregrinació del Venturós Pelegrí*

A diferència dels materials que hem presentat fins ara, la major part de la recerca relativa a la *Peregrinació del Venturós Pelegrí* és inèdita i no ha estat enviada a cap revista, ni tampoc presentada en cap congrés. En aquest àmbit, hem hagut de conviure amb un obstacle considerable que podria veure's resolt en les pròximes setmanes: es tracta de la impossibilitat d'adquirir les reproduccions de l'únic exemplar de l'edició més antiga de les conservades actualment. Es tracta d'un imprès publicat per Sebastià i Jaume Mathevat el 1635, i conservat a la Public Library de New York. Fins fa ben poc, només coneixíem la següent informació:

> Barcelona: Sebastià i Jaume Mathevat (impressors), 1635. Folis: [1-24]. *Peregrinació del venturós pelegrí*. Únic exemplar localitzat a New York: Public Library, [signatura:] Spencer Coll. Span. 1635. Folis: [1-24]. NOTES: no hem consultat aquesta edició. BIBLIOGRAFIA: AGUILÓ I FUSTER 1923-1927, p. 591, ítem 2250. PALAU 1948-1977, vol. 12, p. 490, ítem 218580

En desembre de 2010 vam començar les gestions per adquirir les reproduccions d'aquest volum, però vam rebre una resposta negativa degut a la fragilitat i la raresa del volum ("reproduction of this material is not possible due its rarity and fragility"). Posteriorment, vam intentar insistir-hi de nou, però no vam rebre cap resposta. Fins a aquell moment havíem fet la demanda al servei de reprografia de la biblioteca. Més recentment, en maig d'aquest mateix any, vam decidir posar-nos en contacte directament amb els bibliotecaris de la sala on és custodiat el volum en qüestió i, amb una grata sorpresa nostra, ens van respondre que el volum estava en bon estat, que podria fer-se la demanda de reproduccions i que els tingués informats si tenia algun problema al respecte. Ara mateix, la demanda de reproduccions ja està realitzada, i esperem rebre-les en breu. Aquest obstacle ha estat un impediment important de cara a l'establiment del text de la *Peregrinació del Venturós Pelegrí*. De tota manera, l'anàlisi de les edicions que sí que hem consultat fins ara ens ha portat a la conclusió que la col·lació dels diferents testimonis d'aquest text fóra un esforç infructuós. Els errors i les variants que presenten aquests testimonis, tots ells impresos i de caràcter popular, són massa nombrosos per fer un aparat de notes que permeti reconstruir nítidament la transmissió textual d'aquesta obra.

Sí que hem pogut observar una clara diferència entre els impresos del *Venturós Pelegrí* publicats a Catalunya en relació a les edicions mallorquines, que disposen el text a línia seguida i que en general presenten una versió més conservadora i menys corrompuda. De moment, hem realitzat les següents accions en un treball que haurà de ser revisat un cop hagem accedit a algunes fonts primàries que encara desconeixem:

> (**4*****) "La *Peregrinació del Venturós Pelegrí* al segle XVII: estudi bibliogràfic i edició".
> Hem editat el text de la primera edició mallorquina conservada, és a dir la que publicà Melcior Guasp el 1697. Quan hàgim rebut les reproduccions de l'edició barcelonina de 1635, sospesarem la possibilitat de fer una edició sinòptica amb les primeres edicions barcelonina i mallorquina conservades. També hem trobat un fragment imprès acèfal i àpode que forma part d'un volum factici de la Bibliothèque Mazarine de París (ms. 4504), que no descartem que pugui ser del segle XVI. Aquest fragment disposa el text a línia seguida com a les edicions mallorquines, però afegeix al final, com gairebé totes les edicions impreses a Catalunya, les *Cobles de la mort*. A banda de l'edició de l'imprès mallorquí de 1697, hem transcrit diplomàticament l'esmentat fragment de la Bibliothèque Mazarine. Al mateix ms. 4504 de la Bibliothèque Mazarine es conserven altres edicions catalanes del Venturós Pelegrí, i una traducció parcial al francès realitzada per Joseph Tastu a l'inici del segle XIX, que també hem transcrit.

Per altra banda, el tema de la classificació i distinció entre les edicions del Venturós Pelegrí és un qüestió fins ara poc estudiada: la major part dels treballs bibliogràfics que s'hi han dedicat ometen no només un gran nombre d'edicions sinó també la informació relativa als exemplars conservats i les biblioteques on són custodiats. Ara per ara, els catàlegs que incorporen el major nombre de notícies són el *Catálogo Colectivo del Patrimonio Bibliográfico Español* i sobretot el *Catàleg Col·lectiu del Patrimoni Bibliogràfic de Catalunya*. A partir de tots aquests instruments i d'altres eines de recerca hem recollit les referències de diversos exemplars i edicions del *Pelegrí* i les *Cobles*. Hem consultat i hem procedit a la reproducció fotogràfica d'un gran nombre d'exemplars conservats en biblioteques de París, Barcelona, Cervera, Montpellier, Madrid, Palma de Mallorca, el monestir de Poblet, l'Abadia de Montserrat, Reus, Canet de Mar, Girona, Tarragona, Alacant, etc. Hem fet una descripció de totes les edicions antigues consultades d'acord amb el següent model:

> **C1750]**
> [P. 1, títol voltat d'orla:] PEREGRINACIò | DEL VENTURòS | PEREGRI, | AB LAS COBLAS DE LA | Mort, ara de nou corregidas. | [Gravat] | AB PRIVILEGI. | Cervera: En la Estampa de la Real Univer- | sitàt, per JOSEPH BARBER, y Comp. | Any 1750. [P. 2, en blanc] [P. 3, inici:] COMENZA LO LLIBRE | DEL VENTURòS PELEGRI | [Gravat] | P^{7}ER alcançar lo que tant val | aquell Tresor perpetual | de Paradìs, | determinì passar Paris, [P. 43, acabament:] Lo qual demanàm quiscun dia | pera regnar | en Paradis, | y sanar lo nostre cor, | axiu farà nostre Senyor, | quins donarà | assi la gracia, allà la Gloria. | Ad quam nos perducat, &c. [P. 44, inici:] COBLAS DE LA MORT. | V^{2}Ejes, mira ma figura | lletja, vil, y sens mensura, | amador home del mon, | y mira jo quina som. [P. 48, acabament:] llitg sovint, y llitg apart | Aquestes mies rahons, | prega à Deu ab pensa bona | quet guarde de la mort segona. Amen. | Ego Fr. Antonius Her, Sancta Theo- | logiae Professor, Ordinis Praedicatorum fa- | teor me legisse praesens Opus, & illud appro- | bo esse Catholicum. | LAUS DEO.
> Paginació: [1-2], 3-30, 13 [sic = 31], 32-48. Amb reclams. Signatures: A_2, A_3, A_4, A_5, A_6 (a les p. 3, 9, 11, 17 i 19). Gravats segons el model A, a les p. 3, 5, 6, 8, 9, 20 i 33. Exemplars: MCEZ [V2140], HSA. Notes: la següent descripció podria referir-se a l'edició que ara ens ocupa: "Peregrinació del venturos Pelegri 8.º Cervera 1750. Bibliogr.–Cat. de Llordachs, núm. 2057" (Arderiu 1916: 17, núm. 192). Bibliografia: *HSA* (1962), *Vallat* (1892: 700, núm. 8430).

Juntament amb la descripció de cada una de les edicions anteriors al segle XX, hem procedit a la comparació de gravats, orles i altres elements decoratius amb la intenció de classificar degudament les diferents edicions, posant especial èmfasi en aquelles que no estan datades o fins i tot no indiquen el lloc ni l'impressor.

En aquesta línia, hem redactat els següents treballs en els quals classifiquem vint-i-dues edicions cerverines en funció dels gravats que reprodueixen:

(**5**) "La *"Peregrinació del Venturós Pelegrí" ab les "Cobles de la mort"*: una sèrie de gravats en quinze edicions cerverines (*circa* 1730-1804)".
RESUMEN:
Entre la gran cantidad de ediciones de la *"Peregrinació del Venturós Pelegrí" ab les "Cobles de la mort"* impresas en Cervera en los siglos XVIII-XIX, se estudian quince de ellas que reproducen la misma serie de siete grabados, representando algunas escenas del peregrino visionario y/o del ánima del purgatorio que se le aparece. Esta serie destaca, tanto desde el punto de vista cuantitativo como cronológico, por ser la más reiterada y documentada entre todas las que desde el siglo XVII hasta ahora se han impreso en ediciones de estas obras.

(**6**) "La *"Peregrinació del Venturós Pelegrí" ab les "Cobles de la mort"*: una sèrie de gravats en set edicions cerverines no datades"
RESUMEN:
Entre la gran cantidad de ediciones de la *"Peregrinació del Venturós Pelegrí" ab les "Cobles de la mort"* impresas en Cervera en el siglo XVIII, se estudian siete de ellas que reproducen la misma serie de grabados, representando algunas escenas del peregrino visionario y/o del ánima del purgatorio que se le aparece. Falta la fecha en todas las ediciones, aunque se menciona siempre el nombre del impresor, es decir, Emanuel/Emmanuel Ibarra. Algunas decoraciones u otros elementos formales de estas ediciones son utilizados por el mismo impresor en otros volúmenes que datan de los años 1739-1747.

(**7**) "La *Peregrinació del Venturós Pelegrí* als segles XVIII-XIX: edicions no cerverines".
RESUM:
Es descriuren vint-i-quatre edicions de la *Peregrinació del Venturós Pelegrí* publicades als segles XVIII-XIX a les ciutats de Barcelona, Girona, Lleida, Manresa i Vic.

Per les dimensions i pel format, aquests treballs han estat redactats per a ser publicats en revistes científiques. Preveiem enviar-los abans del mes de setembre, un cop hagem enllestit l'estudi bibliogràfic de totes les edicions del *Venturós Pelegrí*. En aquest aspecte, hem d'advertir que **4*****, **5**, **6** i **7** no contemplen l'estudi de totes les edicions d'aquesta obra, car s'hauria d'afegir un altre treball amb l'anàlisi d'algunes edicions cerverines no incloses a **5** i **6**. Durant aquest darrer any, hem anat aplegant descripcions i reproduccions d'aquestes edicions, i esperem redactar aquest treball pendent per complir d'aquesta manera amb el nostre propòsit de donar una bibliografia completa de totes les edicions del *Venturós Pelegrí* conservades avui en dia. Tot i que preveiem la publicació dels estudis bibliogràfics en revistes, esperem preparar un volum monogràfic amb que, a banda de sintetitzar totes aquestes aportacions bibliogràfiques, presenti una edició sinòptica de diferents versions de la *Peregrinació del Venturós Pelegrí*. Creiem que, un cop hagem rebut les reproduccions de la Public Library de New York, aquest projecte podria estar enllestit en tres mesos.

2.4 Altres treballs, enviats a revistes o presentats a congressos

Durant el període de la beca han estat enllestits diversos treballs directament relacionats amb el projecte de recerca, que separarem en blocs temàtics, excloent tots aquells casos que hem referit als apartats **2.2** i **2.3**. En alguns casos hem intentat fer un estudi del context en què es manifesten les aparicions de difunts. Així doncs, en el cas de la llegenda del príncep de Viana no només hem analitzat el tema de les aparicions, sinó també altres aspectes que des del punt de vista històric i cultural es relacionen estretament amb la propaganda política sorgida durant els anys de la guerra civil del segle XV (1462-1472). D'aquesta manera, tant les aparicions de Carles de Viana com els rumors d'emmetzinament com la fama de la seva santedat vindrien a constituir diferents cares d'un mateix corrent propagandístic. Entre les recerques que s'han integrat en el nostre projecte, podem establir el següent bloc temàtic:

a] Orígens històrics de la llegenda del príncep de Viana: emmetzinament, miracles i aparicions. Ara mateix són en premsa dos articles:

(**8**) "Envenenamiento y apariciones de don Carlos de Viana: orígenes históricos y formación de una leyenda". *Bulletin Hispanique*, any 2014.
RESUMEN
El 23 de septiembre de 1461, murió en Barcelona el príncipe Carlos de Viana en unas circunstancias que propiciaron la divulgación de algunos rumores que todavía serían esgrimidos durante la revuelta catalana (1462-1472) contra su padre el rey Juan II de Aragón. La primera y la más difundida noticia fue la de la santidad y los milagros del príncipe, pero también se extendió la sospecha de su muerte por envenenamiento maquinada por su madrastra la reina Juana Enríquez. A su vez, deben vincularse con el tema de la muerte violenta las apariciones del ánima de don Carlos reclamando venganza, que de todos modos no hemos documentado antes del año 1533. En este artículo analizamos el tema del envenenamiento y las apariciones del príncipe de Viana, a partir de testimonios que van desde el día de su muerte hasta el final del siglo XVII.

(**9**) "*O Senyor, rei de Glòria* / *Senyor rei de Glòria*: difusió i significat de l'*Oratio beati Karoli*". *Estudis Romànics*, any 2014.
RESUM
De les tres versions que coneixem de l'*Oratio beati Karoli*, una d'elles, començada «O Senyor, rei de Glòria», forma part d'una estampa calcogràfica incunable, mentre que les altres dues ens han arribat per via manuscrita i amb un íncipit diferent: «Senyor, rei de Glòria». Les notables divergències textuals dels tres testimonis i sobretot el fet que rarament hagin estat posats en relació han induït a una anàlisi descontextualitzada del poema, donant peu a algunes errades d'interpretació. Amb el propòsit de subsanar aquestes mancances, oferim per primera vegada una edició sinòptica de les tres versions i, a partir dels indicis que aquestes aporten, intentem desvelar les seves vies de difusió i el seu significat originari. De gran interès és constatar el referons polític del poema, que remet a la figura de Carles, primogènit d'Aragó i príncep de Viana, i que ens situa en els prolegòmens i en l'inici de la guerra civil de Catalunya (1462-1472).

Durant el període d'aquesta recerca, ens ha arribat la notícia de diversos relats d'aparicions compilats per fra Joan de sant Josep (1642-1718) en diverses cròniques conservades a la Universitat de Barcelona en manuscrits autògrafs en bona part inèdits. Aquest seria, doncs, el segon bloc temàtic. Per una banda, hem fet un buidatge dels diferents relats d'aparicions inclosos en el ms. 991 de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Per altra banda, hem estudiat de manera específica dos dels relats d'ànimes del Purgatori inclosos en l'esmentat manuscrit: en primer lloc, el cas de l'aparició de fra Pere de Jesús (Lleida, 1599); en segon lloc, les aparicions de Sebastià Roquer (al ms., Sebastián Roquero) (Vic i els seus voltants, 1680-1681). Com que aquests relats fins ara eren inèdits, els hem editat. Es tracta de dos casos molt rellevants, encara que per diferents motius. L'aparició de fra Pere de Jesús dóna peu a una llarga disquisició teològica per intentar justificar per què aquest frare carmelità va haver de passar pel purgatori, si va morir com un màrtir de la caritat assistint els empestats de Bellpuig. El cas de Sebastià Roquer té l'interès de constituir un notable precedent con relat folklòric estès arreu del món, però documentat només a partir del segle XVIII: el conte del sacerdot que, no havent celebrat algunes misses que va cobrar en vida seva, torna a aquest món i intenta dir les misses pendents amb l'ajuda d'un acòlit vivent. Les aparicions de fra Pere de Jesús i de Sebastià Roquer ens han portat a analitzar altres aspectes relacionats. Per al primer cas, hem estudiat i editat la documentació i els testimonis historiogràfics que ens parlen de l'assistència dels carmelites descalços a Bellpuig durant la pesta del 1599. Per al segon cas, hem estudiat estudiat un bon nombre de versions franceses del conte del sacerdot que torna per celebrar la missa. Establim, doncs, el segon bloc temàtic:

b] Aparicions i altres avisos de difunts a les cròniques carmelitanes escrites per fra Joan de sant Josep. Fins ara han estat enviats a diferents revistes els següents articles encara pendents d'avaluació externa:

(**11**) "Fray Pedro de Jesús en el Purgatorio: reescrituras de un pasaje historiográfico".
RESUMEN:
El segundo volumen de la *Reforma de los descalzos* (Madrid, 1655) de fray Francisco de santa María refiere que fray Pedro de Jesús, al mismo tiempo que moría en Bellpuig a causa de la peste, se apareció a un compañero en Lleida y le dijo que estaba en el Purgatorio. Se estudia la representación de este episodio en diferentes grabados impresos entre los años 1681-1724, y se editan dos versiones escritas por fray Juan de san José (1642-1718), cuyos testimonios autógrafos se conservan en los mss. 990 y 991 de la Biblioteca de la Universidad de Barcelona.

(**12**) "Tres carmelites descalços durant la pesta de Bellpuig: declaracions jurades".
RESUM:
El 12 de juny de l'any 1599 arribaren tres carmelites descalços del convent de sant Josep de Lleida a la vila de Bellpuig per assitir els empestats i administrar-los els sagraments. Tots tres hi acabaren morint a causa de l'epidèmia: el 20 de juny fra Pere de Jesús, el 28 de juny fra Eliseu de sant Pere, i el 6 de juliol fra Joan de la Creu. Entre les diferents fonts documentals i historiogràfiques que refereixen aquests fets, gairebé totes copiades per carmelites descalços, ens centrem en l'anàlisi i edició d'algunes declaracions del primer terç del segle XVII, gairebé totes jurades, conservades unes en diversos manuscrits de la Biblioteca Nacional de España i altres en el ms. 992 de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona.

(**13**) "Tres carmelites descalços durant la pesta de Bellpuig: reescriptures d'un passatge historiogràfic".
RESUM:
Entre el 20 de juny i el 6 de juliol de 1599, van morir tres carmelites descalços que des del convent de sant Josep, de Lleida, havien arribat a Bellpuig el dia 12 de juny per assistir els empestats. Entre les diverses fonts documentals e historiogràfiques que refeixen aquests fets, pràcticament totes copiades per carmelites descalços, ens centrarem en l'estudi i edició de dues versions escrites per fra Joan de sant Josep (1642-1718), conservades als ms. 990 i 991 de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona.

(**14**) "El cuento folclórico del cura difunto y la misa no celebrada en vida: un precedente historiográfico del siglo XVII"
RESUMEN:
Este artículo presenta un estudio y la primera edición de un capítulo de los *Anales de los carmelitas descalzos de la provincia de san José en el Principado de Cataluña*, escritos por fray Juan de san José (1642-1718), cuya copia autógrafa se conserva en el ms. 991 de la Biblioteca de la Universidad de Barcelona. El texto se presenta como un hecho real, documentado a través de declaraciones juradas y examinado por el clero, que se contextualiza entre los años 1677-1681 en la ciudad de Vic y sus alrededores. Se inserta en la tradición de los procesos sobre apariciones de ánimas del purgatorio y, en algunos aspectos, constituye un notable precedente del cuento folclórico del cura difunto que vuelve para decir una misa no celebrada en vida.

(**15**) "El cuento folclórico del ánima del cura y la misa no celebrada en vida: versiones comparadas del dominio de *Oïl* (I)".
RESUMEN:
Se establece una tabla con las variantes argumentales de veinticuatro versiones de un relato folclórico que coinciden en el hecho de presentar un encuentro no previsto entre el cura difunto y el visionario, dentro de una iglesia o una capilla, con la consiguiente misa de ultratumba. Aunque desde el punto de vista geográfico todos los relatos remiten al dominio de las lenguas de *Oïl* y a los estados de Francia, Bélgica o Canadá, casi todos ellos también se insertan en la cultura de otras comunidades lingüísticas, como la bretona o la occitana.

Un tercer bloc estaria constituït per alguns treballs presentats en diferents congressos durant el període de la beca:

c] Participació en congressos. Es preveu la publicació de totes aquestes comunicacions. Tot i que (**16**) no encaixa totalment amb el motiu de les aparicions de difunts, hem decidit incloure-la en aquest llistat, perquè té una relació evident amb aquest tema, car tracta de la relació i les diferents formes de comunicació entre els vius i els morts.

(**10****) "Del *Corbaccio* a l'*Ànima d'Oliver*: suïcides, enamorats i apareguts". International Medieval Meeting Lleida. Universitat de Lleida, 26-29 de juny de 2012. Segons s'indica a les bases d'alguns dels congressos, la presentació dels originals preparats per a la seva publicació es podria diferir fins a desembre de l'any 2012.

RESUM:

Proposem una anàlisi comparada del *Corbaccio* de Giovanni Boccaccio i de *L'ànima d'Oliver* de Francesc Moner, tot formulant la hipòtesi que l'obra de l'italià influí directament sobre el text català. El nostre estudi se sustenta sobretot en el fet que les dues narracions aprofiten el tòpic dels apareguts del Purgatori per establir un debat intel·lectual on el visitant d'ultratomba, des de la seua pròpia experiència nefasta, blasma l'amor i malda per alliberar l'enamorat-narrador d'aquesta servitud, tot advertint-li que l'amor arrossega a la perdició no només en aquest món sinó també en l'altre, i sense estalviar algunes notes misògines. El tema del suïcidi també apareix en les dues obres, encara que des de perspectives diferents. El narrador del *Corbaccio* expressa a l'inici el seu mal pensament de passar d'aquesta vida a una altra pitjor, tot insinuant que el suïcidi el menaria a la damnació eterna. En canvi, l'ànima apareguda del relat de Francesc Moner és un suïcida. Siga com vulga, els interlocutors de les dues obres debaten explícitament sobre el tema del suïcidi per amor no correspost.

(**16**) "Orfeo en la poesía catalana y castellana de los siglos XVI y XVII: de la Arcadia al infierno". Latin and Vernacular in Renaissance Iberia: Pastoral from the Middle Ages to the Baroque. Universitat Autònoma de Barcelona, 21-22 de febrer de 2012.

RESUMEN:

El episodio de la pérdida de la amada Eurídice y del descenso de Orfeo al lugar de los muertos con la intención de recuperarla constituye un referente reiterado y emulado en la literatura bucólica y, más en general, en la lírica amorosa de los siglos XVI-XVII. Por otra parte, las quejas y los lamentos de Orfeo, que consiguen conmover no solamente a los seres vivos y al entorno natural sino también a las profundidades infernales, configuran un escenario donde frecuentemente se confunden la Arcadia y el infierno. En esta comunicación estudiamos diversos casos ilustrativos a este respecto, que responden unas veces a la mera reelaboración del episodio de Orfeo en clave amorosa, pero que en otros casos revelan una intencionalidad crítica, paródica y desmitificadora. En este aspecto destacan la *Pintura de la Torre de Serranos* y el *Somni de l'infern* de Pere Jacint Morlà, donde se parodia de diversos modos el episodio del descenso de Orfeo al infierno. La *Pintura* retoma paródicamente la tradición pastoril y el mito de Orfeo para representar el triste estado de los presos de la cárcel valenciana y la impasibilidad del río, el monte y el prado: "Porque al monte y al prado / No lastima, señoras, el cuidado / De tanto pobre preso / Sujeto a la inclemencia de un proceso". Pero no solamente la naturaleza es impasible a las quejas y lamentos de los presos, sino también la burocracia del centro penitenciario, representada como si se tratase de la burocracia del infierno. En contraste con la recreación del mito de Orfeo tal como aparece en el soneto *Si quejas y lamentos pueden tanto* de Garcilaso, Pere Jacint Morlà extrapola el mismo asunto amoroso al ámbito de los presos, aunque ahora se invierten los papeles de Orfeo y de las autoridades infernales: "Y si pertinaz niega, / Aunque con llanto sus mejillas riega, / Al instante le ponen / Dos piedras grandes que le descomponen: / Que el pedernal más duro / No está de enternecerle muy seguro".

A banda d'aquests treballs –i de (**17**), article enviat a una revista encara pendent d'avaluació, que presenta una estreta relació amb (**16**)–, s'han publicat, són en premsa o han estat enviats altres estudis que, en uns casos, ja estaven començats en el moment de l'inici del nostre projecte, i que hem decidit enllestir. En altres casos, hem aprofitat la nostra estada a París per fer algunes recerques bibliogràfiques en aquesta ciutat.

d] Treballs relacionats amb el tema de la nostra tesi doctoral i altres línies de recerca anteriors a les del projecte que ara presentem.

(**18**) "*Lo Credo in Deum aplicat per sos articles a la Mare de Déu d'Esperança y los goigs*: un imprès amb obres de Narcís Vinyoles", *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes LXIII (2011) [Miscel·lània Albert Hauf/2]*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011, p. 31-54.

(**19**) "El tetrástico y las series monorrimas en la poesía occitano-catalana medieval", *Ars Metrica*, 2012/5. Article publicat en una revista electrònica: <http://arsmetrica.elte.hu/articles/mahiquescliment/1205_mahiquescliment.pdf>

ABSTRACT:
The analysis of a large corpus of medieval Catalan poetry allows us to bind the use of tetrastich and some monorhyme series to the Occitan-Catalan post-troubadour poetry of thirteenth and fourteenth centuries. Catalan poetry of fifteenth and sixteenth centuries written in monorhythmic lines is smaller in proportion to that of previous centuries. Most of the works studied here are religious and anonymous. The manuscripts of these compositions are characterized by metrical irregularity, although some poems based in pre-existing melodies, such as *Veni, creator Spiritus*, which stands out because of its clear tendency to strophic regularity. In fact, some poems have musical notation or rubrics that indicate the tone in which they might be sung. Finally, it is emphasized the use of octosyllable and decasyllable verse with caesura; and anaphora and internal rhyme as some of the most common rhetorical devices, specially in long-line stanzas.

(**20**) *"Cinco poemas de amor y un elogio cortés: poesía catalana inédita de los siglos XV-XVI"*, *Revista de Filología Románica*, 2013 (en premsa).

RESUMEN
Partiendo de un estado de la cuestión sobre las diferentes aportaciones bibliográficas relativas a la poesía catalana medieval, se presenta el *Repertori d'Obres en Vers* (ROV) y se ofrece la edición de seis poemas de los siglos XV-XVI hasta el momento inéditos, cuyos primeros versos son los siguientes: "Eras pareys cum pris l'amorós ams", "Per sospirar trobe aleujament", "Dir-vos-he –he sia secret–", "Ara·n lo punt de ma partida", "En tal cas astich posat" y "En totes parts on gentilesa·s nota". Todos estos poemas son anónimos y se han conservado en un único testimonio manuscrito.

(**21**) "Dos glosas de romances en el ms. 4495 de la Bibliothèque Mazarine de París". Article pendent d'avaluació, enviat a una revista.

RESUMEN
El ms. 4495 de la Bibliothèque Mazarine reúne la mayor parte de las obras, en catalán y en castellano, de Joan Pujol (*floruit* 1573-1603). Si la crítica ha tenido un relativo interés por el estudio y edición de sus obras catalanas, la mayoría de sus poesías en castellano no solo son inéditas sino que pueden considerarse desconocidas debido a la falta de una descripción que transcriba sus primeros versos. Además de ofrecer los inicios de todas las obras castellanas, estudiamos y editamos las dos únicas piezas que hasta el momento podemos suponer que no compuso Joan Pujol, eso son «O batalla carnicera» y «Con muy duro y triste hado», que glosan respectivamente los romances «O Belerma, o Belerma» y «Muerto queda Durandarte».

Nom i cognoms i signatura
del/de la investigador/a

Joan Mahiques Climent